

Římské monumentální umění a jeho programy

blok I. (JJ)

hadrianovské období

I. úvod

Publius Aelius **Hadrianus** (117-138)

Rodina:

Narozen v Italice (provincie Baetica).

Hadrianův děd si vzal za manželku **Traianovu** tetu.

Traianus - Hadrianův ochráníce (poručník).

Hadrianus si vzal za manželku Traianovu neteř **Sabinu**.

Za vlády císaře Traiana zastával celou řadu úřadů a účastnil se vojenských tažení.

Adopce

Problematická - Hadrianus byl favoritem císařovny **Plotiny**. Adoptován byl až den po smrti císaře Traiana (8. 8. 117). Ta byla ohlášena až 11. 8.

Hlavní rysy vlády:

a) defenzivní zahraniční politika - stažení vojsk z východních území

b) vnitřní politika vychází z Traianova konceptu, rozvoj císařské administrativy, alimentace, atd.

c) stavební rozvoj v Římě a provinciích

d) cesty po provinciích

e) potlačení vzpour v provinciích (Iudea 132-135, Mauretania)

GENEALOGIE DES ANTONINISCHEN HAUSES

Hadrianus

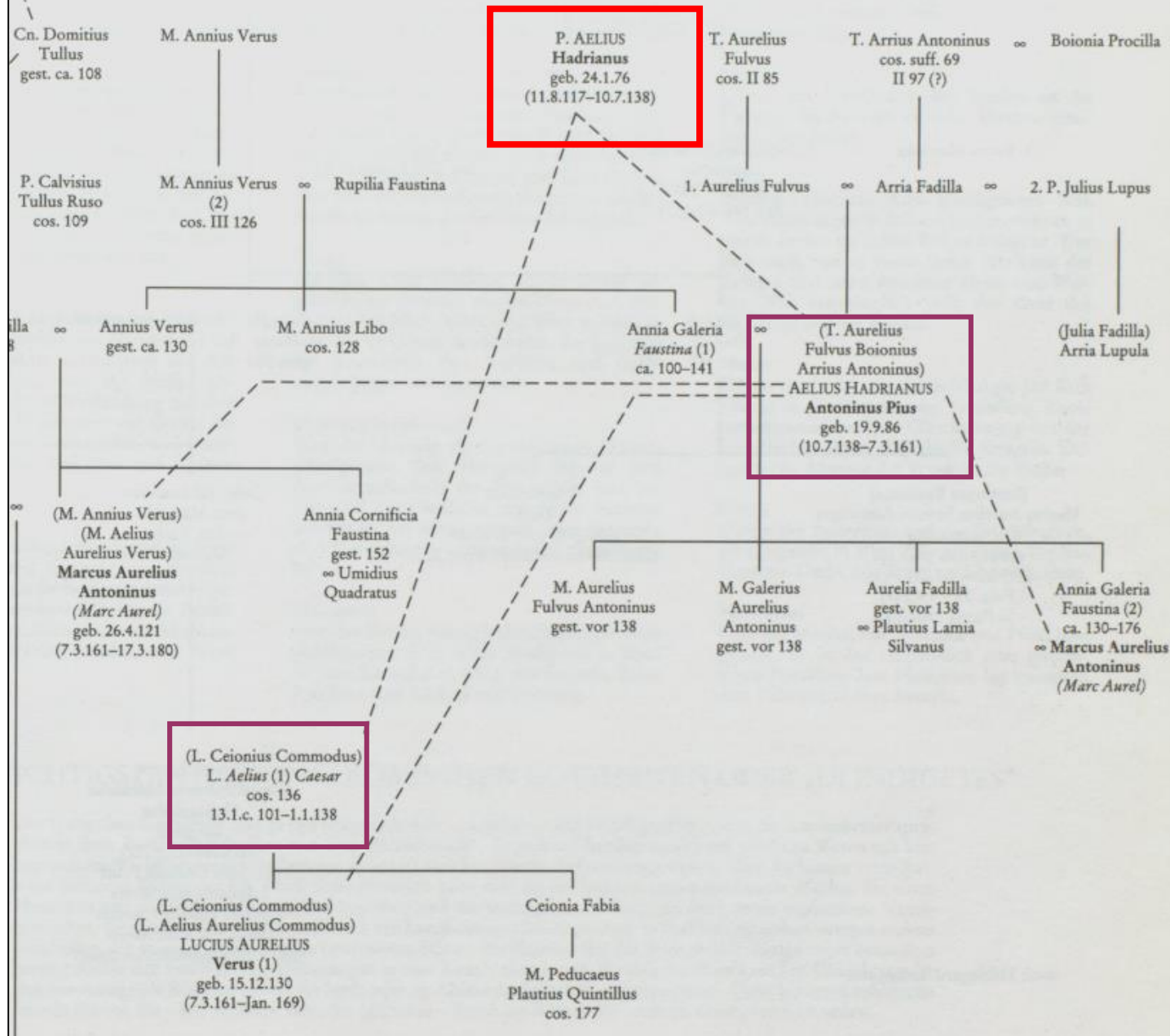
adoptoval:

A) L. Ceionia Commoda
po adopci (136):

L. Aelius Caesar

B) T. Aurelia Fulva
Boionia Arria Antonina
po adopci (138)

Aelius Hadrinus
Antoninus Pius

II. architektura – referenční památky a jejich výzdoba

Chrám Venuše a Romy

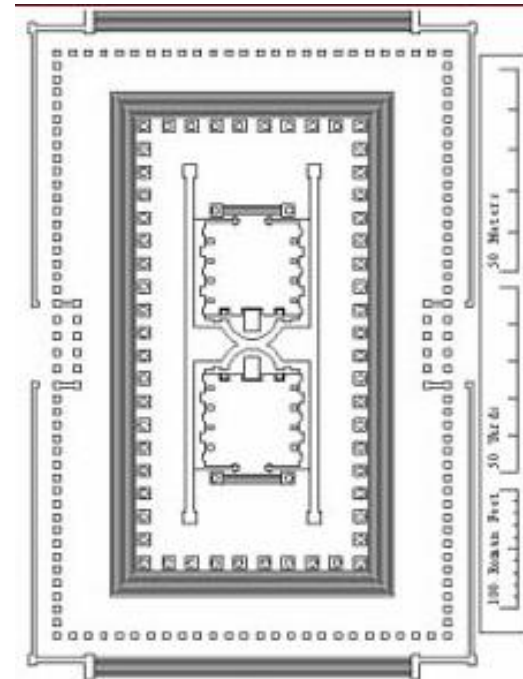
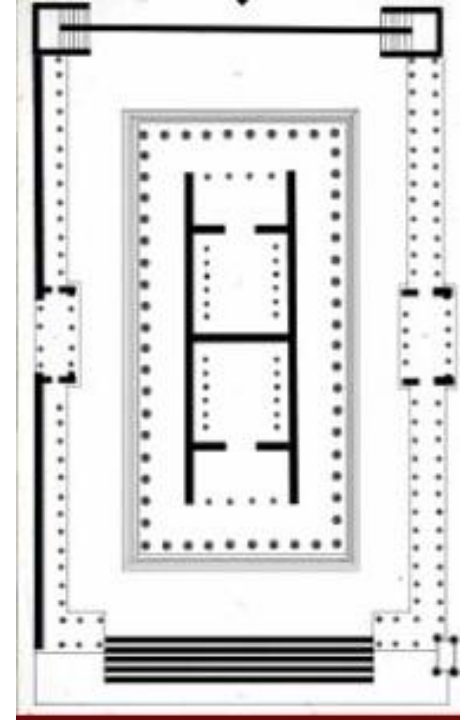
Hadrianus - architekt
umístění na Via Sacra,
dokončen r. 140

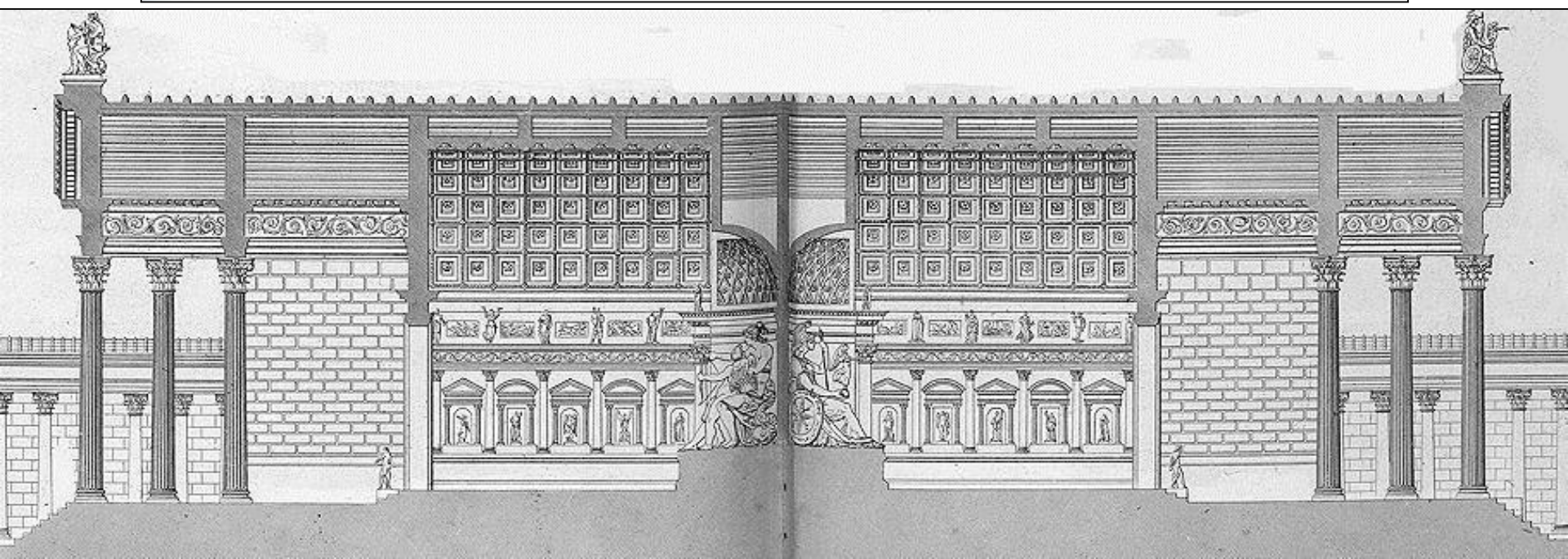
novátorská stavba

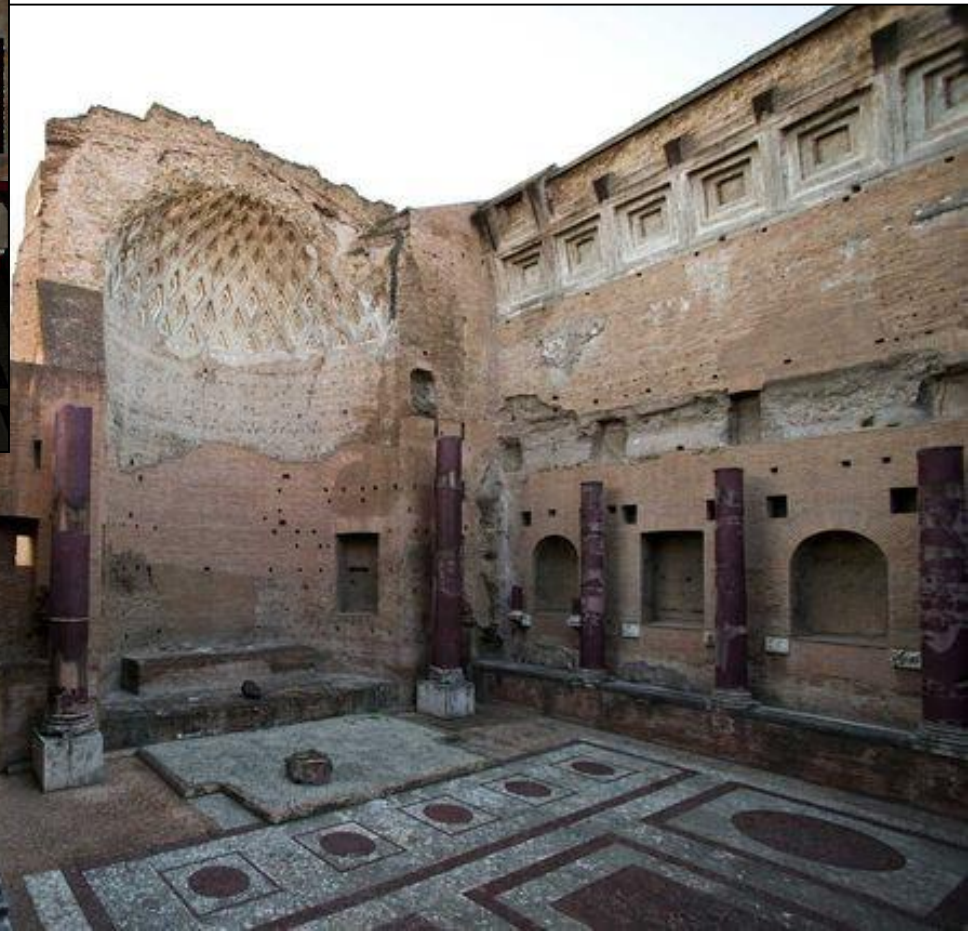
I. netypický půdorys pro římský chrám
inspirace řeckou architekturou v Malé Asii.

peripteros, dekastylos, stupňovitá krépis,
stylobat, korintský řád

-
- **výrazná přestavba** po požáru (287) v roce 307 za císaře **Maxentia** (306-312).
 - architekt **Carius**
 - klenba s kazetovou výzdobou a použití porfyrové výzdoby.

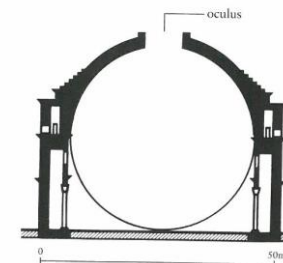
Pantheon

Stavba postavena v letech 113 (?) -125 na místě Pantheonu vybudovaného **M. V. Agrippou** (původní nápis zanechán), a později **Domitianem**, od roku 608 křesťanský chrám.

Datace: většina cihel z roku 125, některé však již **traianovské**.

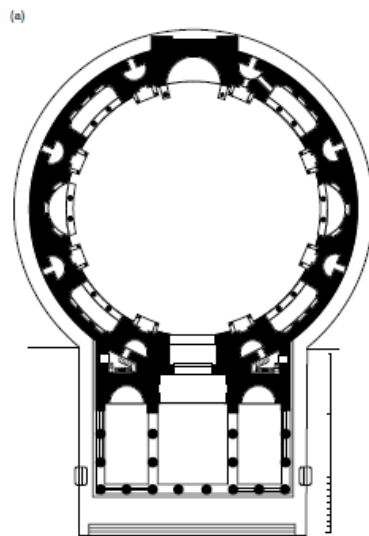
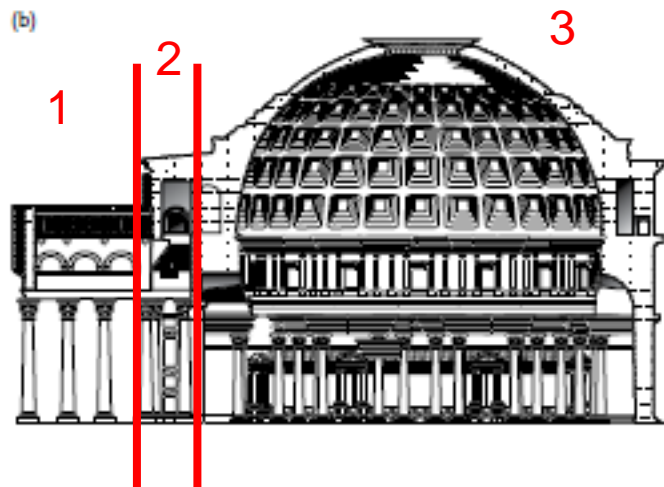
Architekt: **Apollodorus z Damašku** x **Hadrianus**. Diskuse.

Centrální stavba, výška a průměr 43,2 m "vepsaná koule".

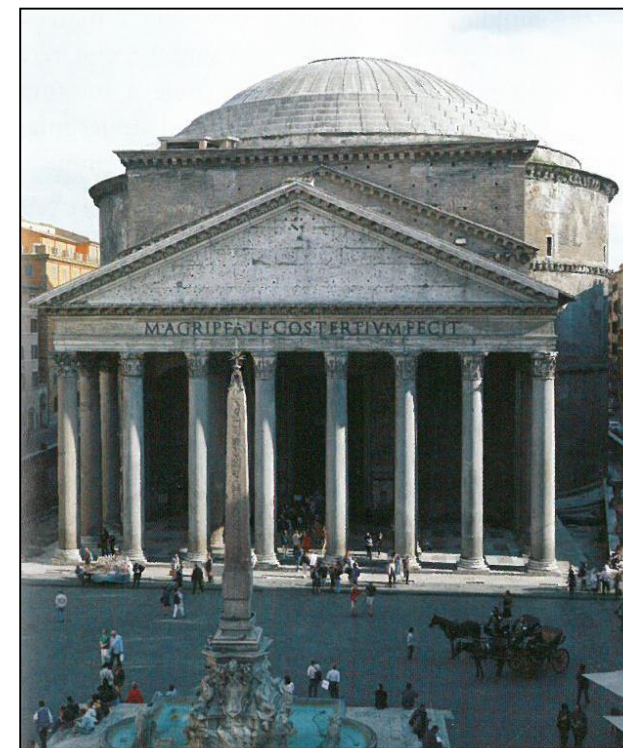
Kombinace třech částí:

I. portikus (oktostylos) - korintský řad, II. středová část - "fasáda vítězného oblouku", III. centrála-rotunda.

Stavba - exteriér:

- I. z vnějšku obložena penthelským mramorem,
- II. sloupy ze žuly z Egypta, štít bez nákladné výzdoby (římský orel)
- III. bronzové pozlacené tašky - střešní krytina (v 7. století odvezeno do Konstantinopole).
- IV. Do dnes zachované bronzové antické dveře

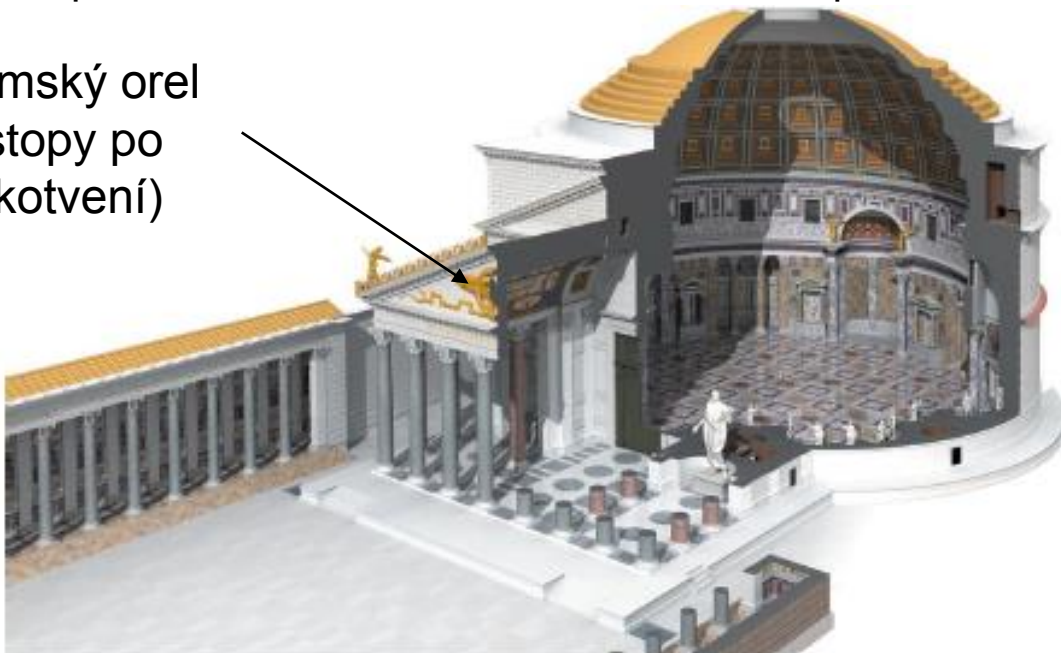
Interiér

- I. kupole - nebeská klenba - kazety nesly rosety "hvězdy"
- II. kazety - odlehčení klenby - zmenšují se směrem k oculusu
ty byly použity již u chrámu Fortuny z Palestriny.
- III. oculus - průměr 9 m (jediný zdroj světla, kromě dveří)
starší tradice (viz Domus Aurea, Baiae).
- IV. stěny členěny nikami a apsidami - rytimizace prostoru
- V. podlaha vydlážděna barevnými kameny - opus sectile

konstrukce

- I. použití betonu
- II. postupné používání materiálů - podle umístění na stavbě.
základ beton s příměsí nejtvrděších kamenů - vrchol klenby pemza (stupňovitost).
- III. kupoli nese těleso tamburu, zesílené části-pilíře a oblouky

římský orel
(stopy po ukotvení)

Kontrasty a překvapení

- motiv překvapení je typický pro hadrianovskou architekturu

- kupole není při frontálním pohledu vidět

- exteriér x interiér

- oculus - počasí

Hadrianova vila v Tiburu (Tivoli) - nejrozsáhlejší císařská vila v římském světě.

architekt: **Hadrianus**

Hlavní rysy areálu:

I. vzpomínky z cest,

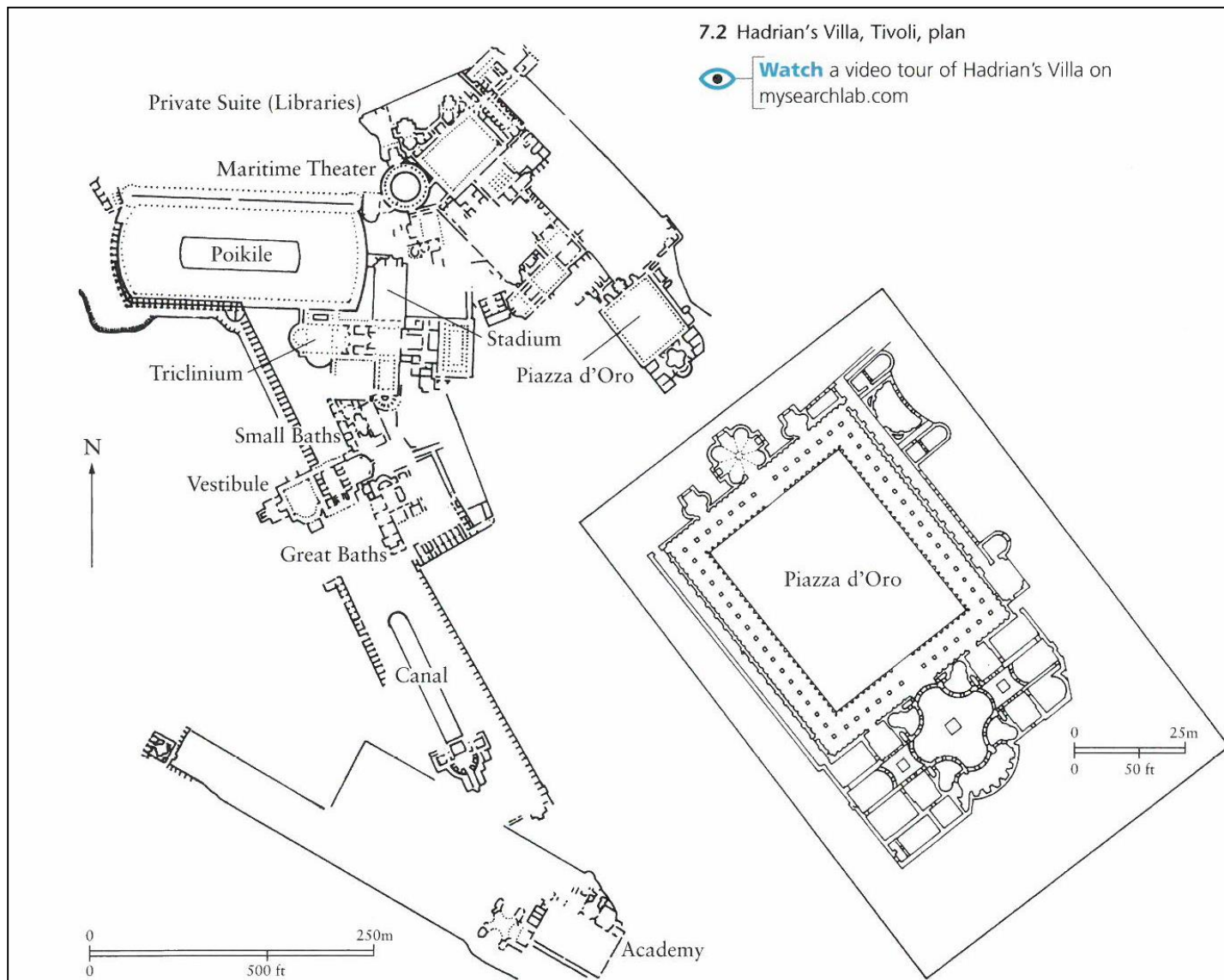
II. členění kleneb,

III. rozptýlená zástavba

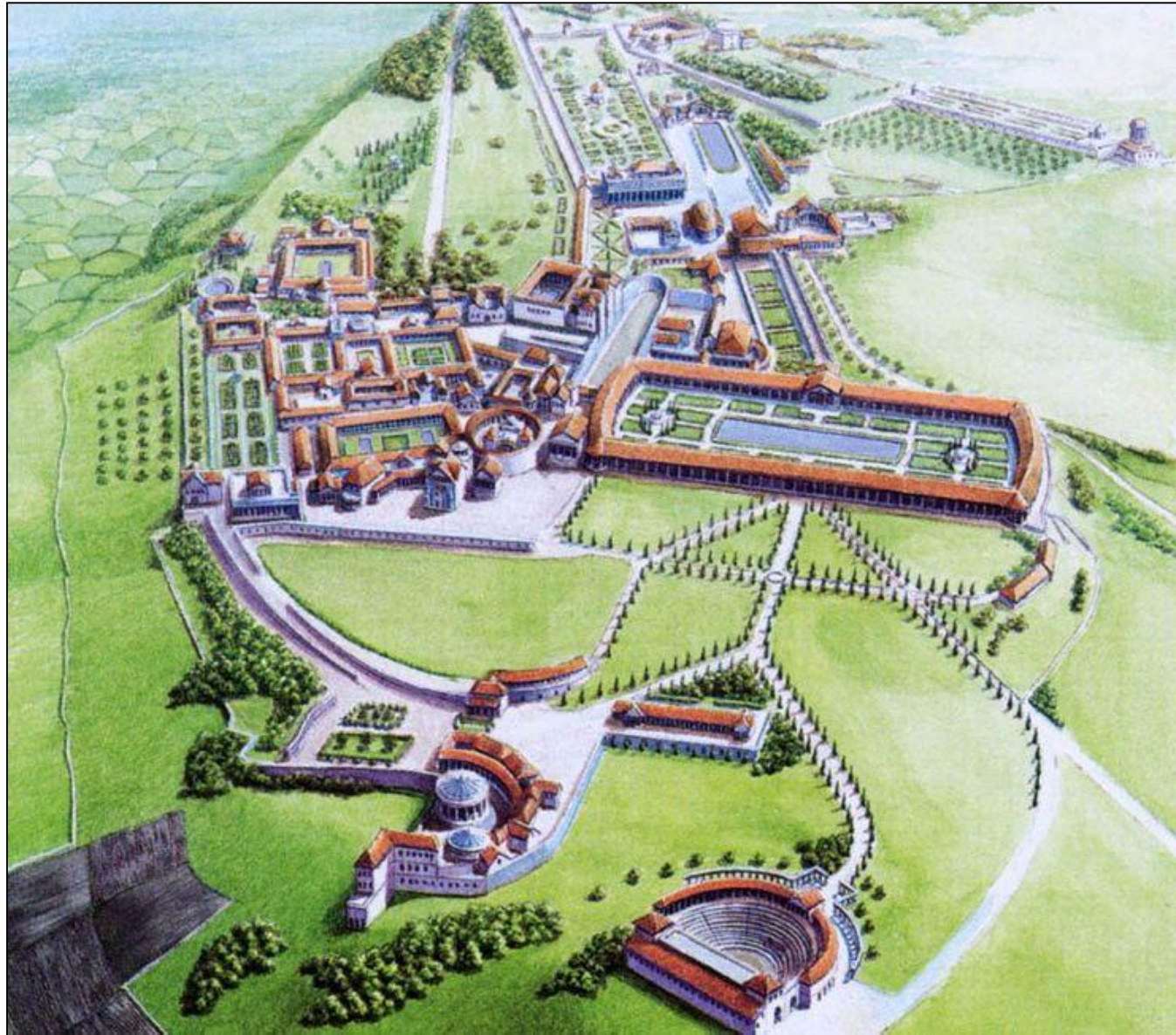
IV. eklektická výzdoba.

V. Hadrianus přenesl město na venkov.

VI. zázemí pro sloužící a vojsko

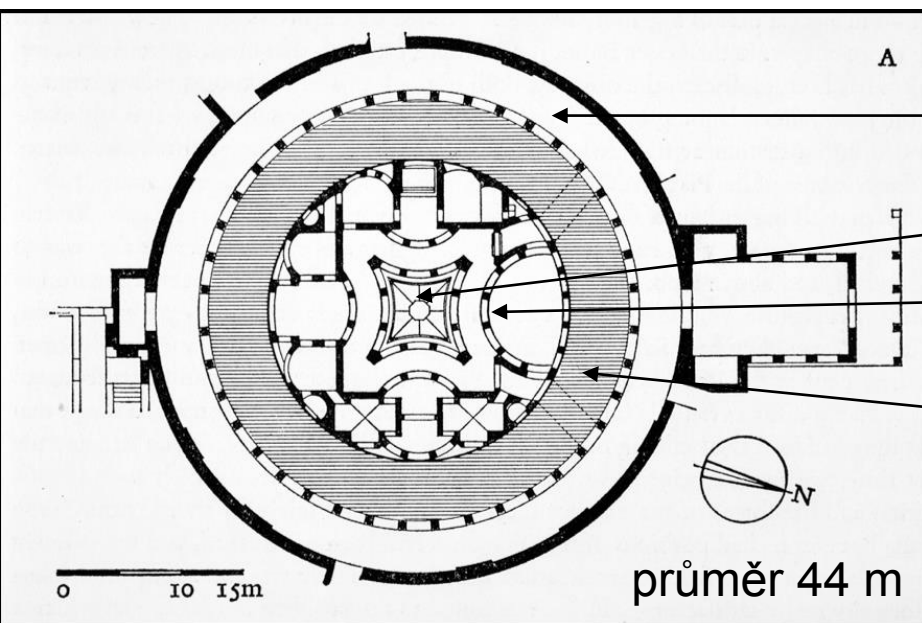

"(5) Sídlo v Tiburu postavil osobitým stylem a jeho části pojmenoval podle známých provincií a různých míst jako Lykeion, Akadémie, Prytaneion, Kanópos, Poikilé, Tempé. Aby tu bylo všechno dal vystavět i Hádés". HA, VH, Portréty světovládců I. Životopis Hadrianův 26/5

"Teatro Marittimo"

- císařský apartmán /vila ve vile/ na umělém ostrově - izolace od okolí - relaxace.

porticus

dvůr s fontánou

obytná část

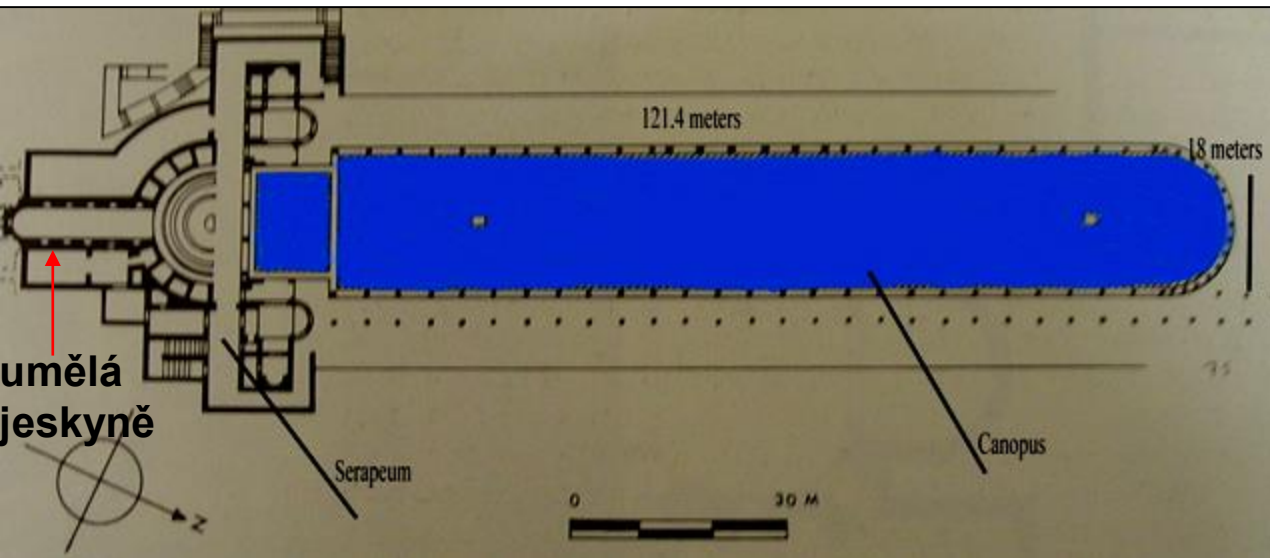
příkop

- Symetrie vnitřního prostoru
- zvlněné stěny - tvarová dynamika prostoru
- prosvětlenost
- **nezávislost na těžkém opěrném systému zdí**

Serapeum

jídelní komplex inspirovaný chrámem boha Serapida v Alexandrii

spojené s kanálem **Canopus**
(kanál spojující Nil a Serapidův chrám v Alexandrii)

výzdoba: portikus sochy:
Mars, Mercur, Minerva
podélné strany: **karyatidy**
(prý s Agrippova Pantheonu)

na umělém podiu v Canopu
sousoší **Scylla** (inspirace Sperlongou)

segmentovaná - "melounovitá klenba"

"Jdi odtud a kresli si své dýně, ty těmto problémům nerozumíš!" (RH, CD, 69.4.1-5)

Hadrianus x Apollodorus z Damašku

prameny: **Cassius Dio Cocceianus**

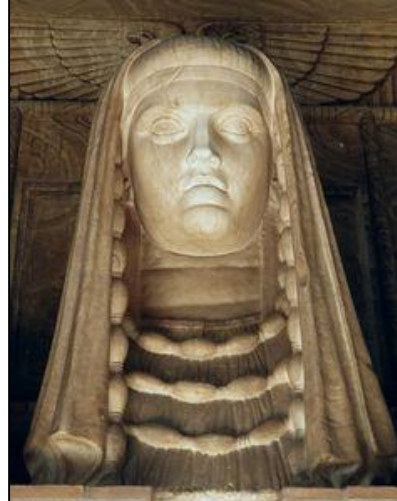
Císař A z D poté co se kriticky vyjádřil k plánům chrámu V a R, poslal nejprve do vyhnanství a poté ho popravil.

Sochařská výzdoba Serapea

Inspirace Egyptem

prostor mohl sloužit i
k uctívání Antinoia

Isis/Demeter

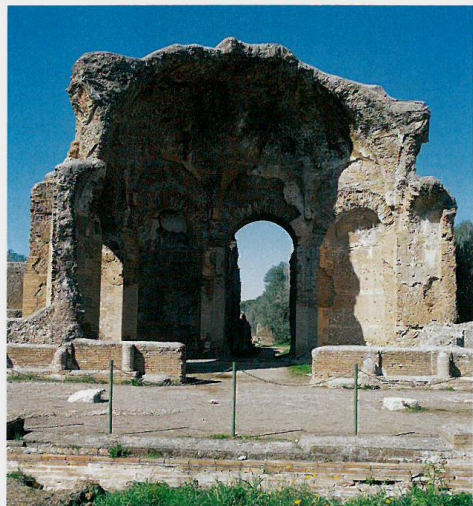
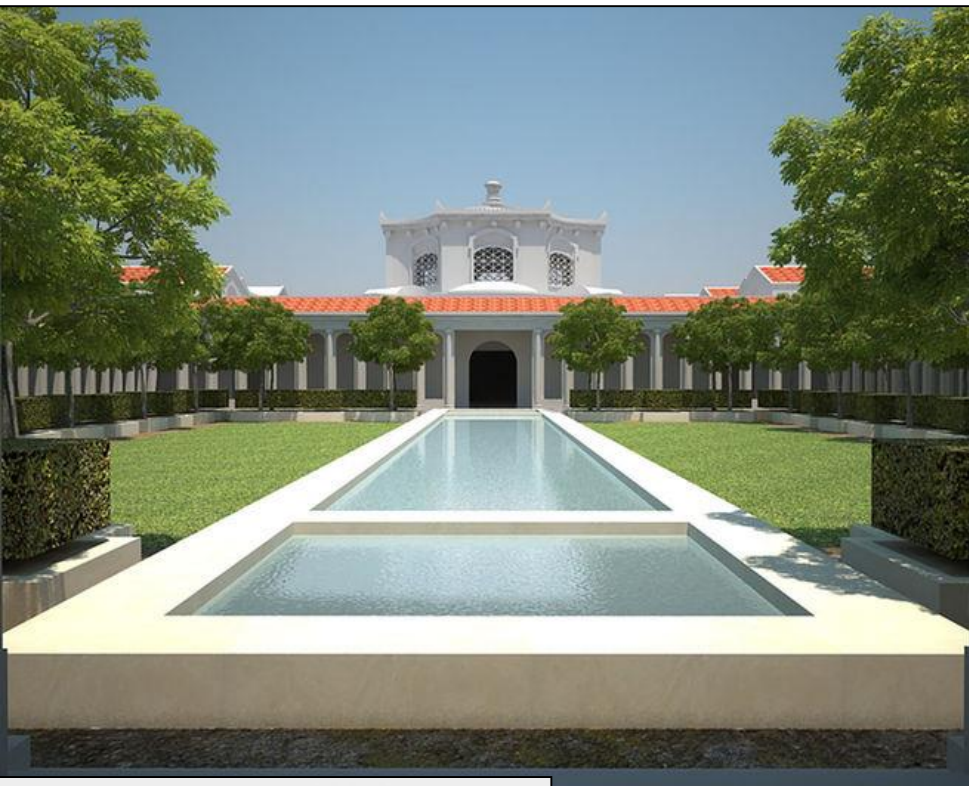

Nil

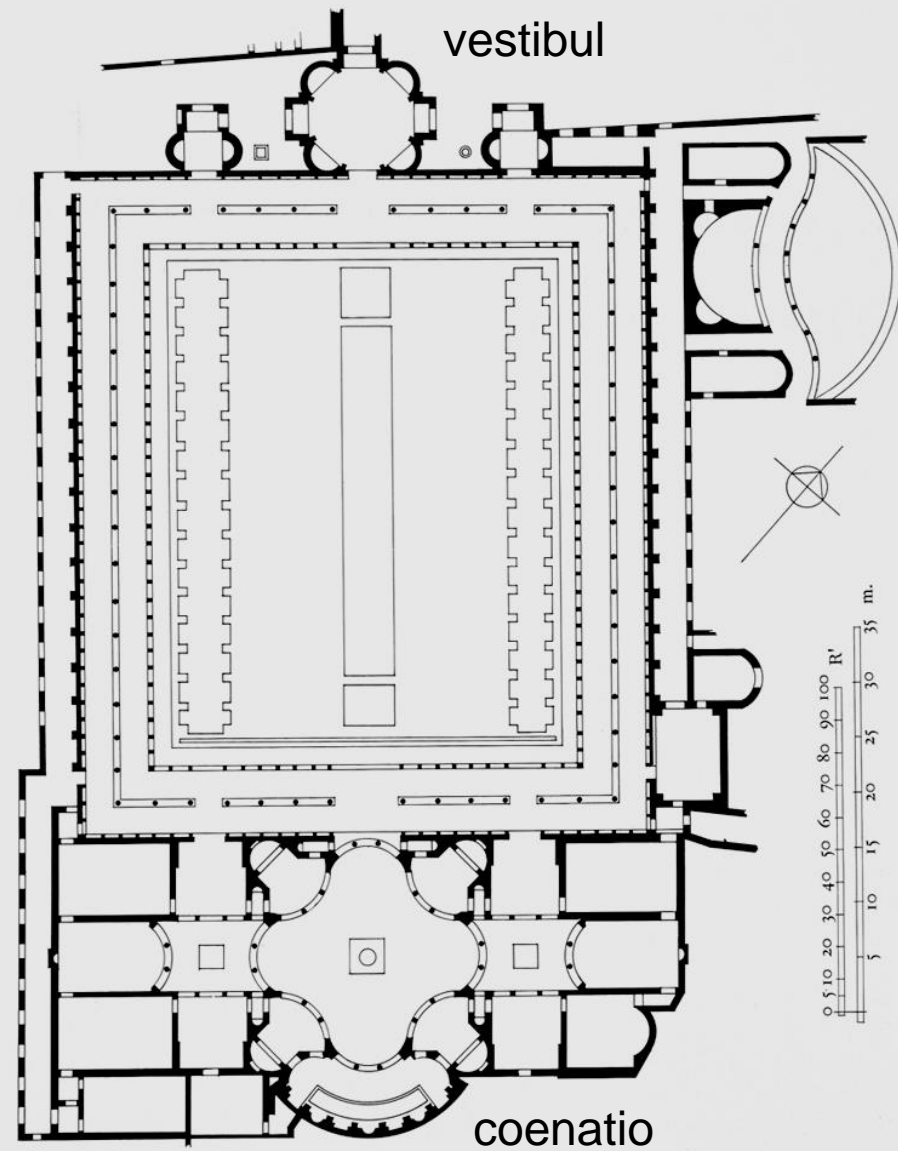
Ptah

Piazza d'Oro

segmentovaná
"melounovitá
klenba"

7.5 Piazza d'Oro, Hadrian's Villa. c. AD 125. Brick and concrete.
Tivoli

mozaiková výzdoba

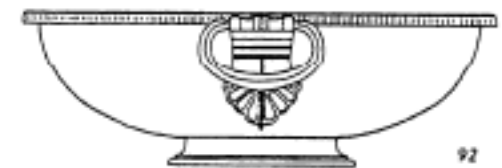
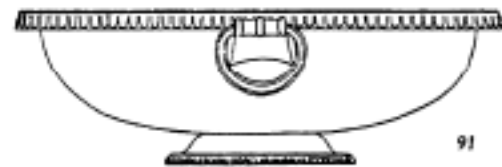
inspirace řeckou mozaikou (mistr Zeuxis, kolem roku 400 př. K.)

7.8 Battle of the centaurs and wild beasts, from Hadrian's Villa, Tivoli. c. AD 125, perhaps based on a Greek work by Zeuxis of about 400 BC. Floor mosaic. Height c. 1ft 11ins; width c. 3ft (58.4 × 91.4cm). Antikensammlung, Staatliche Museen, Berlin

mosaika s mísou s holuby – Hadriánova vila v Tivoli

Hadrianovo mauzoleum

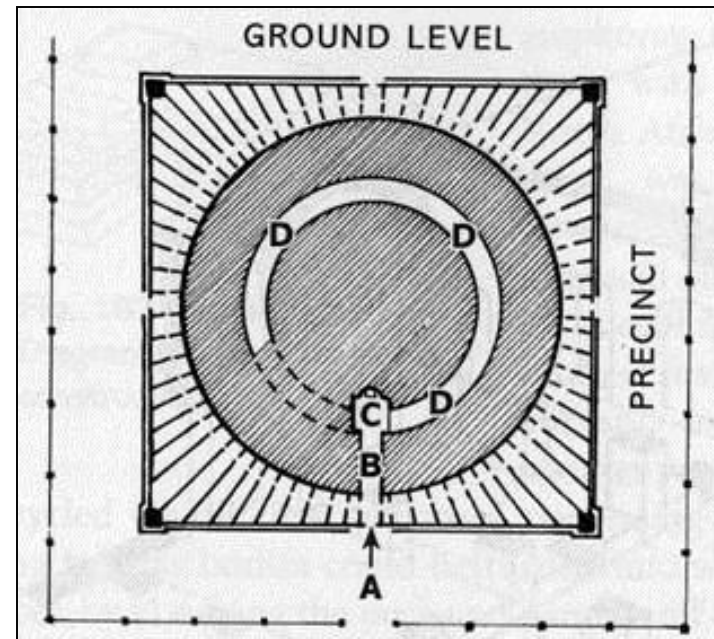
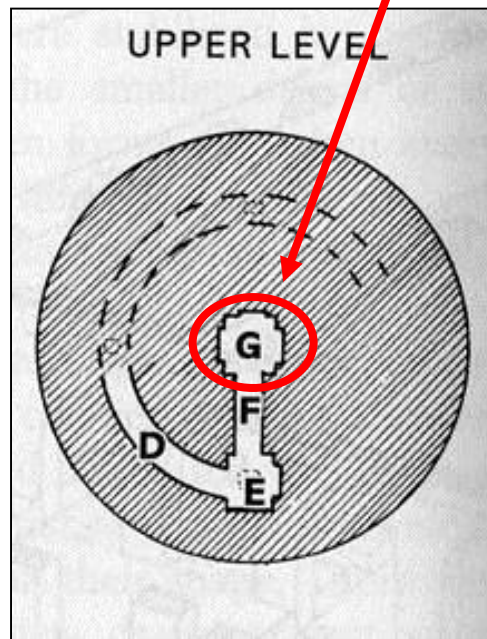
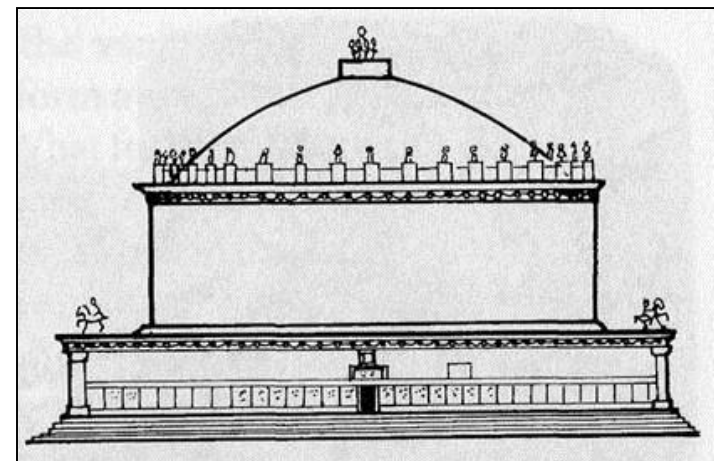
vzor v **Augustově** mauzoleu - "tumulus", ke stavbě vede most - **Pons Aelius**
dokončeno až za **Antonina Pia** (139).

propagandistické navázání na odkaz císaře Augusta
pohřby od **Hadriana** po **Caracallu** (217)

obložení mramorem, tumulus korunován sousoším
Hadriana na kvadrize.

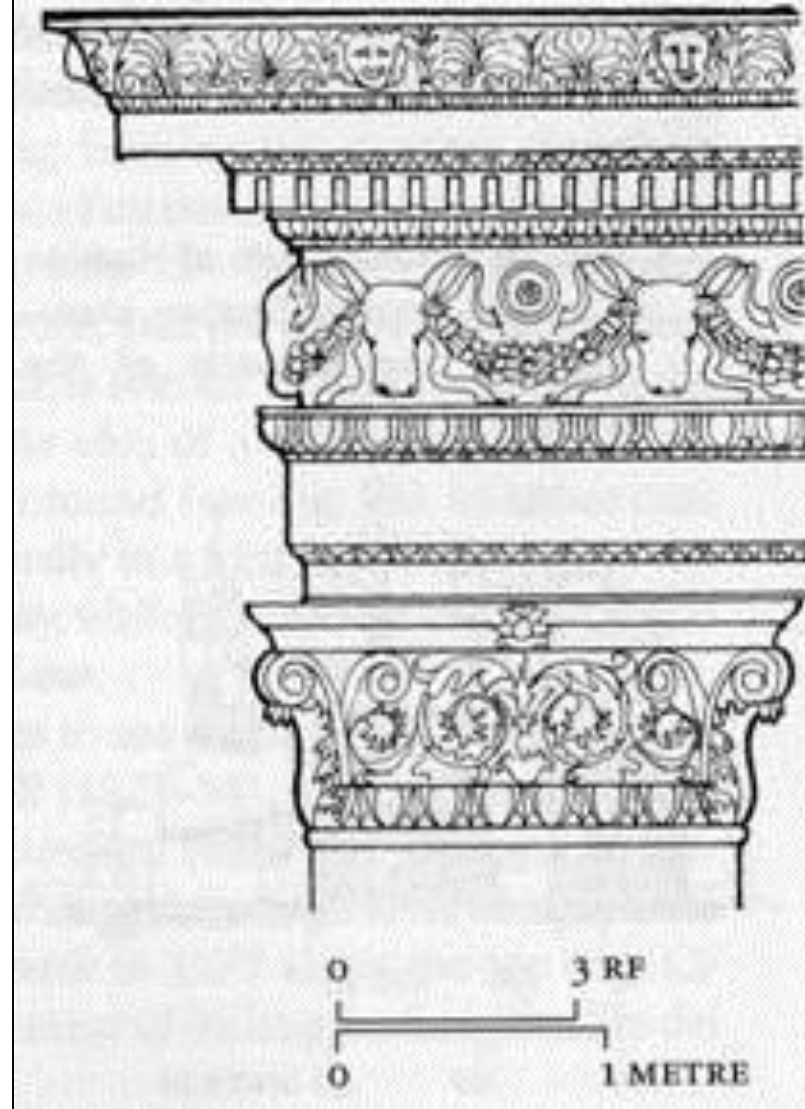
hrobová komora
8 m², 10,2 m vysoká

reliefní výzdoba tamburu (?)

Dekor byl uplatněn např. na Ara Pacis.

architektonická dekorace
pódia z lunského mramoru
(bukrania, girlandy, obětní
misky)

Ara pacis Augustae

13. př. K. – po návratu z Galie a Hispanie. Výstavba 13 až 9 př. K.

vnitřní výzdoba
ohradní zdi

bukrania, girlandy
obětní misky

anthemion

„palisáda“

Části sochařské výzdoby byly zničeny v roce **537** při obléhání Říma **Góty**. Římané házeli na obléhatele kusy soch. (**Iustinianus** x Gótové (**Vitiges**)).

"Nahoře stojí nádherné sochy mužů a koní..."

*..Na konec se domluvili a porozbĭjeli největší část soch, které byly dost veliké: oběma rukama vyzdvihli odtud velké balvany a vrhli je hlavu nepřátel."
(Prokopios kn. I/22)*

bronzový pozlacený páv (symbol věčnosti)
výzdoba oplocení mauzolea

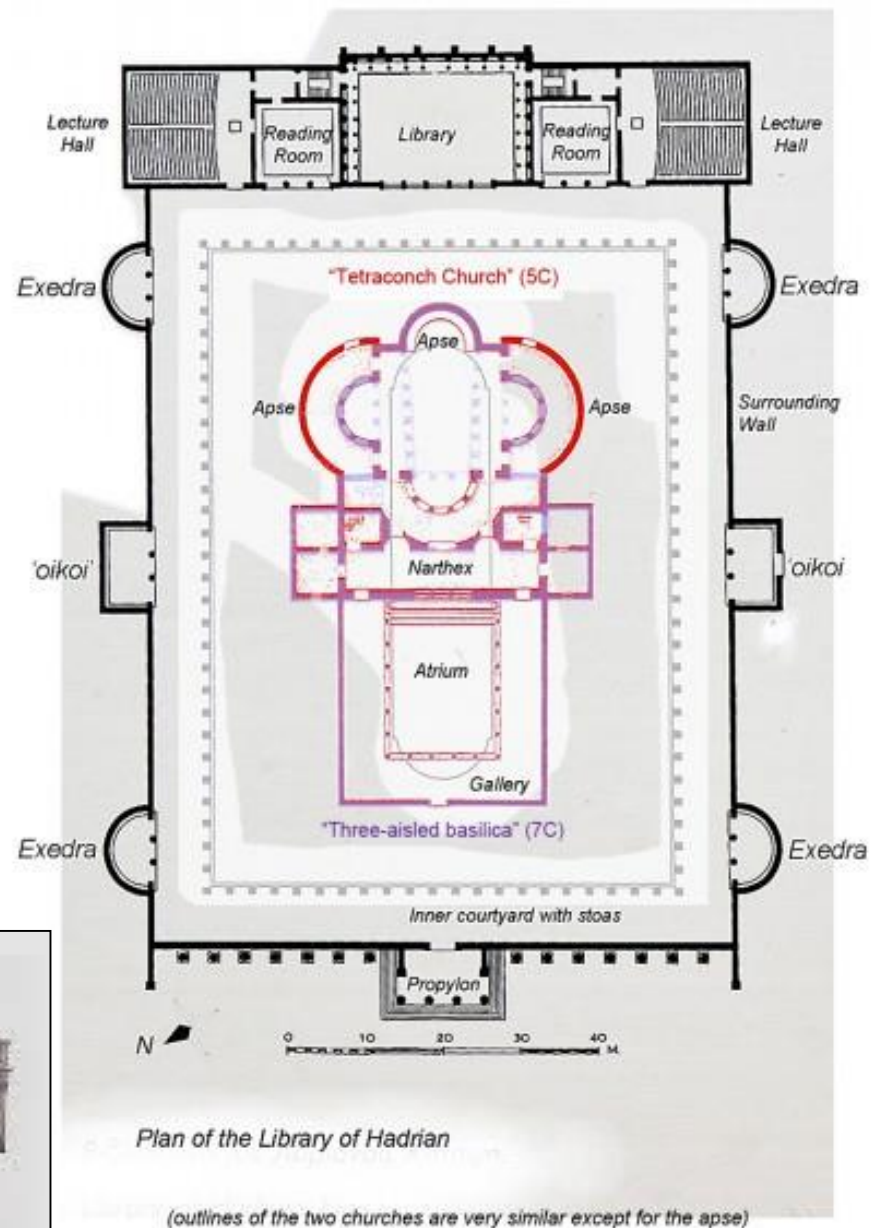
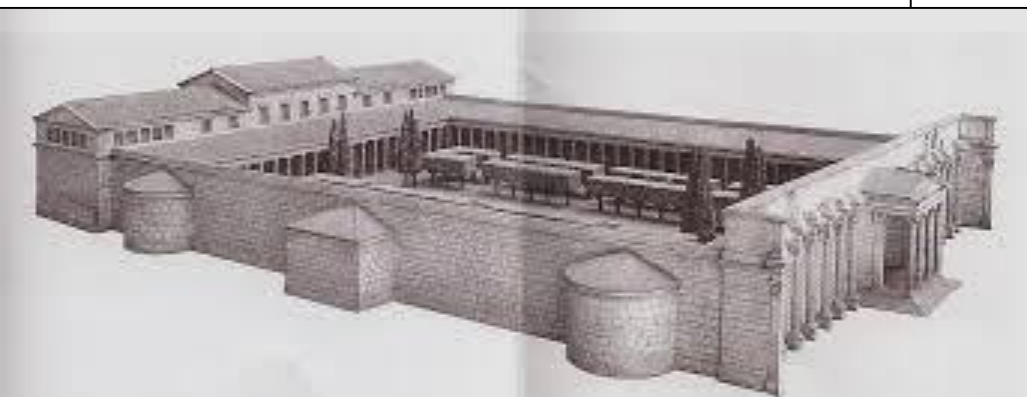

idealizovaná rekonstrukce

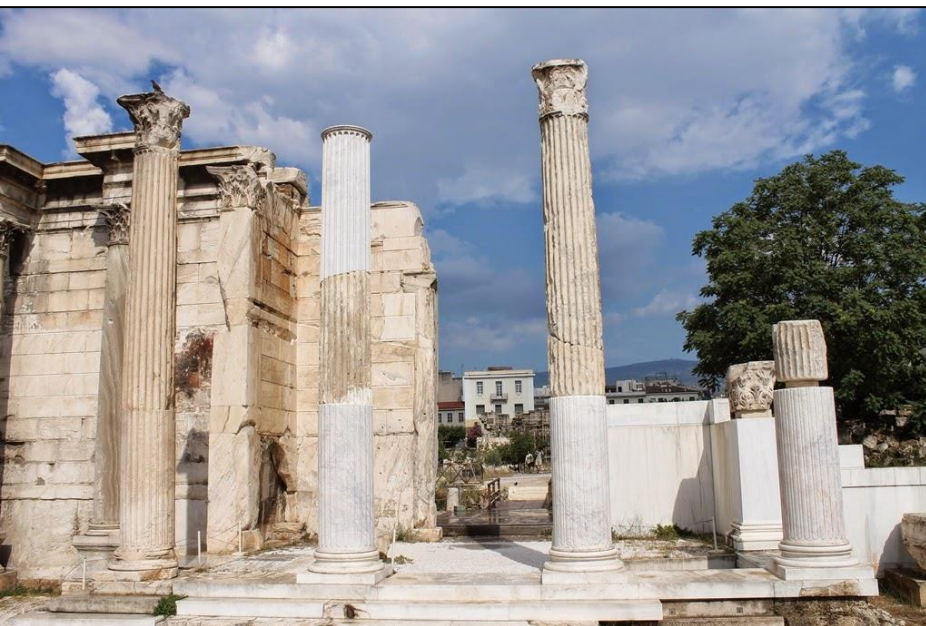
Hadrianova knihovna v Athénách

30. léta 2. století, poničena ve 3. století vpádem Herulů (267).

"..nad jiné vyniká sto sloupů z fryžského mramoru; z téhož kamene jako sloupy jsou vybudovány také zdi. Místnosti uvnitř jsou ozdobeny pozlaceným stropem a alabastrem, navíc pak sochami a malbami. Tam jsou chovány knihy" Pausanias I/18.

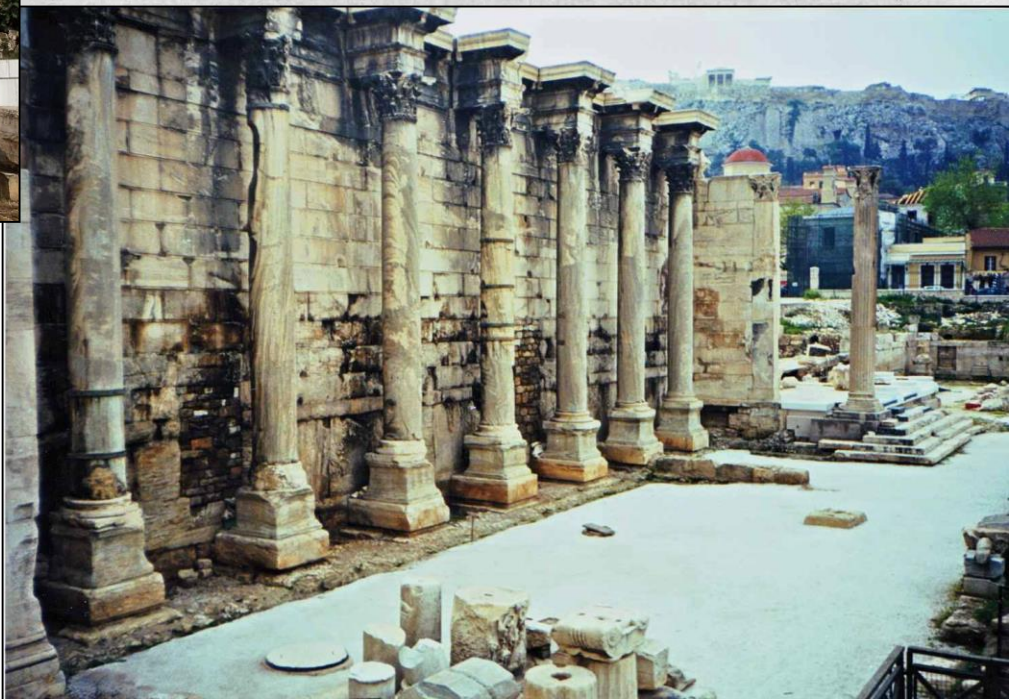
propylaje

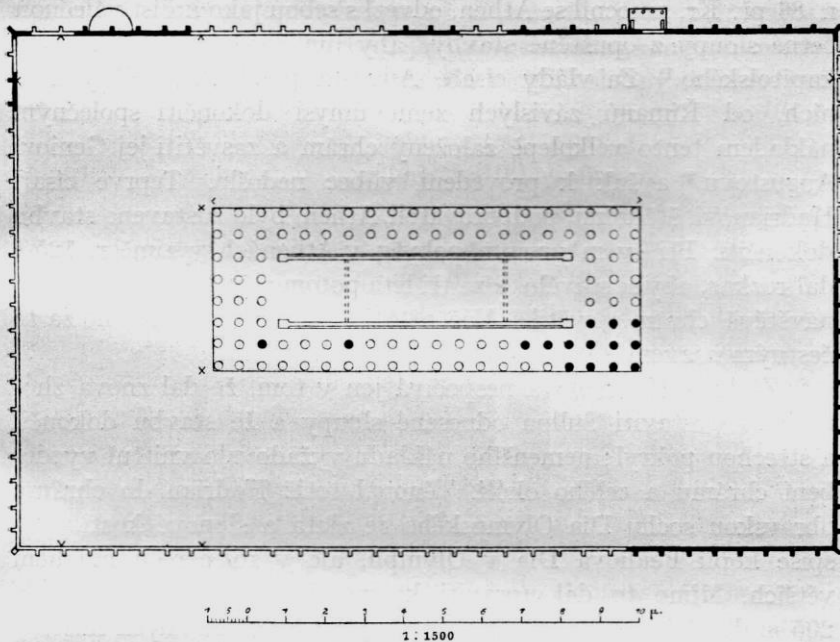
členění
fasády

Obr. 117. Pohled na zbytky vnitřního zařízení biblioteky Hadrianovy.
(Podle fotografie.)

chránit v Athénách vůbec (v. obr. 119). Zbudováni byli z inamoiu

Obr. 119. Půdorys Olympieia. (Podle Παγκτικά 1886, tab. I.)

Olympieion

Stavbu začali

Peisistratovci (6. stol.)

pokračoval

Antiochos IV. (175 –164 BC)

Hadrianus stavbu dokončil v letech 131-132 (III. návštěva Athén).

Nové korintské hlavice. **L. C. Sulla** ukořistil a odvezl do Říma ty staré předešlé.

**vítězné
oblouky**

Hadrianův oblouk v Athénách
odděluje řeckou a římskou čtvrť.

vystavěn athénskými občany
roku 131, na počest H. skutků
pro město

Hadrianův oblouk v Gerase (provincie
Arabia, Jordánsko)
129-130, postaven na oslavu návštěvy
císaře.

patky - akanthové kalichy

Celsova knihovna v Efesu

114-117

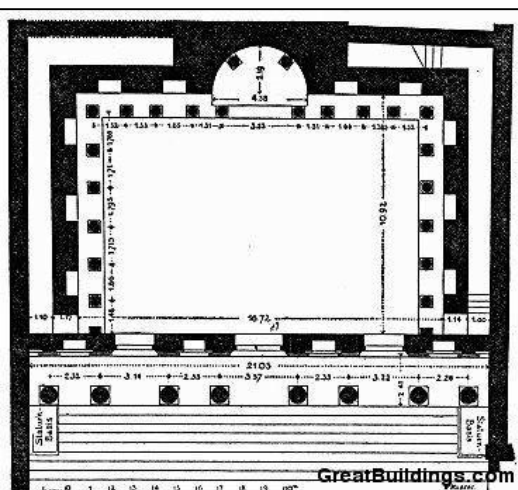
Knihovnu zřídil konzul **Tiberius Iulius Aquila** pro svého otce bývalého konzula a prokonzula provincie Asie **Tiberia Iulia Celsa Polemaeana**.

Podzemní část složila jako hrobka - umístění sarkofágu **T. I. Celsa P.**

Zničena zemětřesením roku 262 a invazí Gótů.

V roce 400 přestavěna na nymfeum.

Fasáda připomíná scénu divadla. V nikách byly umístěny sochy personifikací.

7.28 Façade of the Library of Celsus, Ephesus. ca 135. Marble

T. Iulius Celsus P.

východořeckého původu, ze Sard

Náklady na výstavbu knihovny
hradil sám.

Arete - virtus

III. Sochařství, a) reliéfy

Tonda na Konstantinově vítězném oblouku - pochází z neznámého H. monumentu. výjevů

Hadrianus přesočaný na Konstantina Velikého.

náměty: lov (kanec, lev, medvěd)
obětní scény (Diana, Silvanus, Apollon, Herkules)
profectio

Hadrianus - vášeň pro lov.

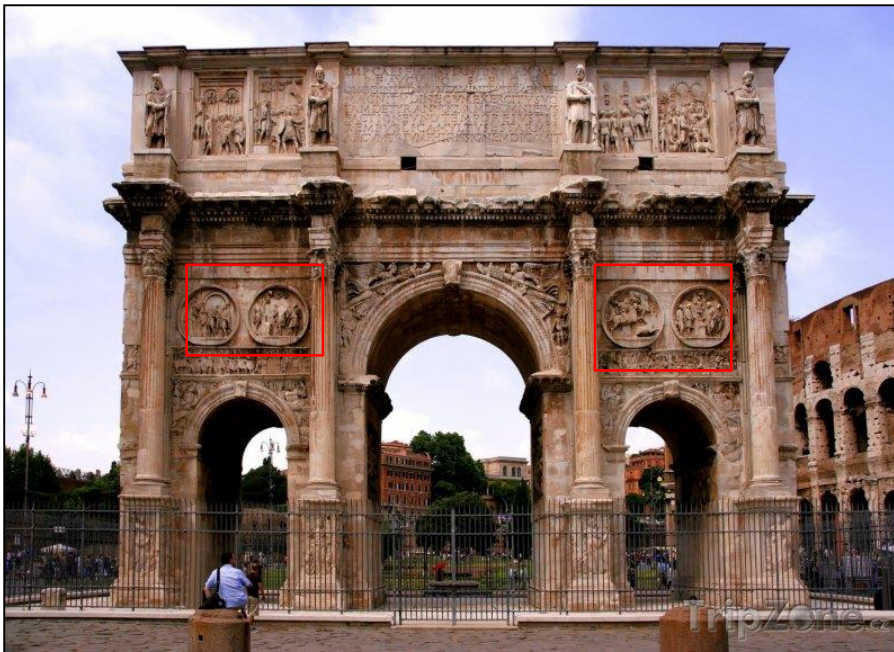
Lov - **virtus** /statečnost/odolnost/síla vč. morální v době míru/

Lov - vítězství nad šelmou - symbolické vítězství nad smrtí /heroizace/ (viz sarkofágy)

Oběť - demonstrace **pietas** "úcty k bohům" a svědomitému plnění povinností.

kolem roku
130

(smrt Antinoia)

Na Hadrianově památníku
byla spojena:

- a) soukromé hledisko
- b) oficiální hledisko

(a)

(b)

Medailony ražené Hadrianem
130-138

Virtuti Augusti

8.26a and 8.26b
Medallions of the virtuti
Augusti, the manliness of
the emperor Hadrian,
130-138 cr. (a) Source:
© The Trustees of the
British Museum. All rights
reserved. (b) Source:
© 2014. Photo Scala,
Florence/SPK, Bildagentur
für Kunst, Kultur und
Geschichte, Berlin.

Profectio

odjezd císaře na lov

Antinoos (?) vedoucí
loveckého psa

Hadrianus

Antinoos
nakadeřený účes

lov na kance

Antoninus Pius (?)

oběť Dianě
venkovská svatyně v přírodě
stromy - helénistické prototypy

oběť kance

lov na medvěda
vzdutá drapérie - rychlá jízda
(předloha klasické obd. řeckého umění)

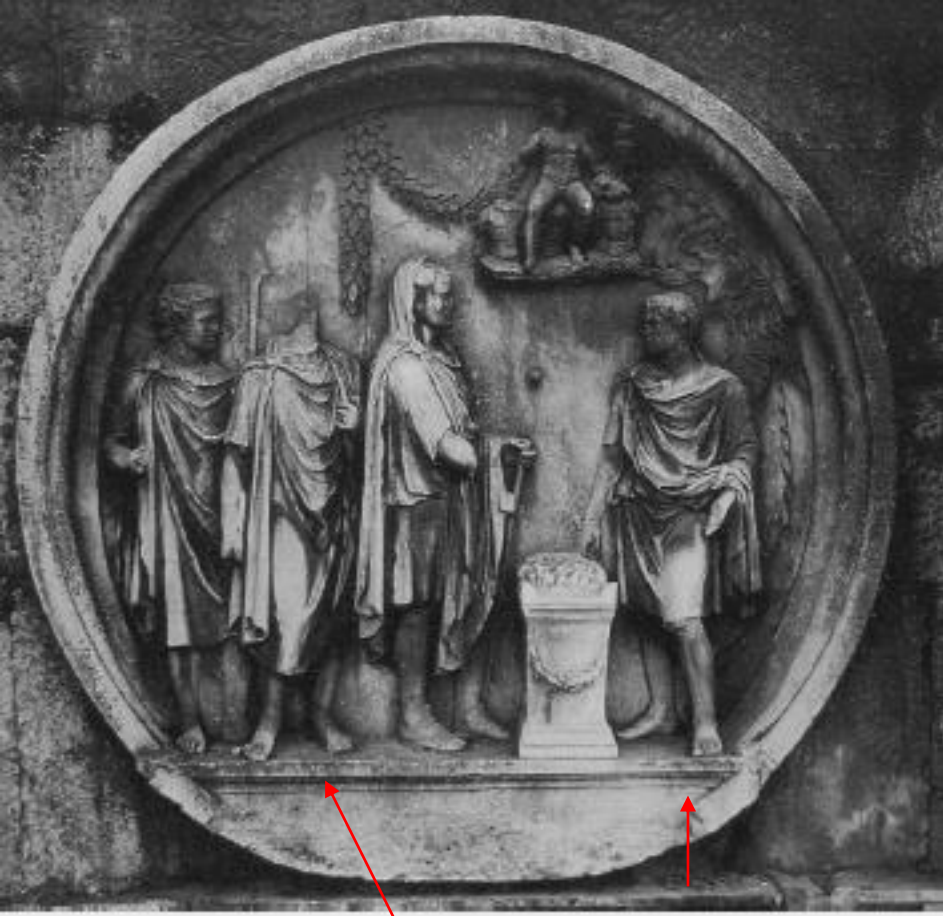

oběť Silvanovi
venkovská svatyně v přírodě

oběť medvěda

zakońčení lovu na lva

oběť Herculovi

Hadrianus

Antoninus Pius (?)

- Socha sedícího Hercula na skále v horní části reliéfu v ruce drží **Victorii**
- Hercules Invictus** - vítěz v bitvě, na lovu a nad smrtí
- dva anatomicky tvarované pancíře

AP

H

oběť Apollonovi

Apotheosa Sabiny

Arco di Portogallo 5. století
zahrnoval i starší práce.
nedaleko portugalské ambasády.

První známé vyobrazení
apotheosy ženy.

**Geniové věčnosti (Aeternitas) a
Martova pole**

Ustrinum

Datace:
136 až 138

kompozice a sošné typy -
inspirace klasickým obd. řeckého
umění

Hadrianus - pronáší pohřební řeč.

svitek v ruce

Geniové lidu římského a senátu.

486. Fragmente eines römischen Staatsreliefs. Personifikationen römischer Provinzen. D.

Reliéf se zobrazením provincií

pozdně hadrianovské

Anaglypha "Traiani" - "Hadriani" - chybí hlavy císařů

parapet roster na Foru Romanu

časně hadrianovské obd.?

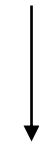
Navázání na Traianovu domácí politiku.
kontinuita v nástupnictví

klasicistická forma (podobně jak předchozí ukázky)

císař na rostech a liktoři, senátoři a dav,
adlocutio

Italia s dítětem,
sedící Traianus - **alimentatio**
(sousoší ?)

basilica Aemilia

Marsyás

argument pro zařazení do hadrianovského obd.
pálení dlužních úpisů se podle zachovalých zpráv konalo v roce 118.

?lokalizace na FR, podle pramenů však na Traianově foru?

Basilica Iulia, Saturnův chrám, chrám V. a T. a chrám svornosti

Marsyás

b) portréty a volná plastika

Hadrianus

Idealizace věku - zobrazován podobně jako **Traianus** ve zralém věku. Tvář je zcela hladká bez vrásek.

Klasicistické tendence - mandlovité oči, formování očí, nosu a čela.

Umělci rozvíjejí tradici kontrastu masy vlasů a hladké tváře - viz flaviovské dámy.

typické znaky:

- a) vousy, krátce střižené, "řecký filosof a státník", zakrytí kožní vady?
- b) delší kadeřené vlasy (použití vrtáku)
- c) plné tváře
- d) přimhouřený pohled
- e) mandlovité oči (**ke konci vlády kolem roku 130 širší rozšíření vrtání duhovek**)

Propaganda

císař - intelektuál, klidný, duchovní orientace

V hadrianovském období nastartování spirituálních tendencí - vrtání duhovek - vnitřní život

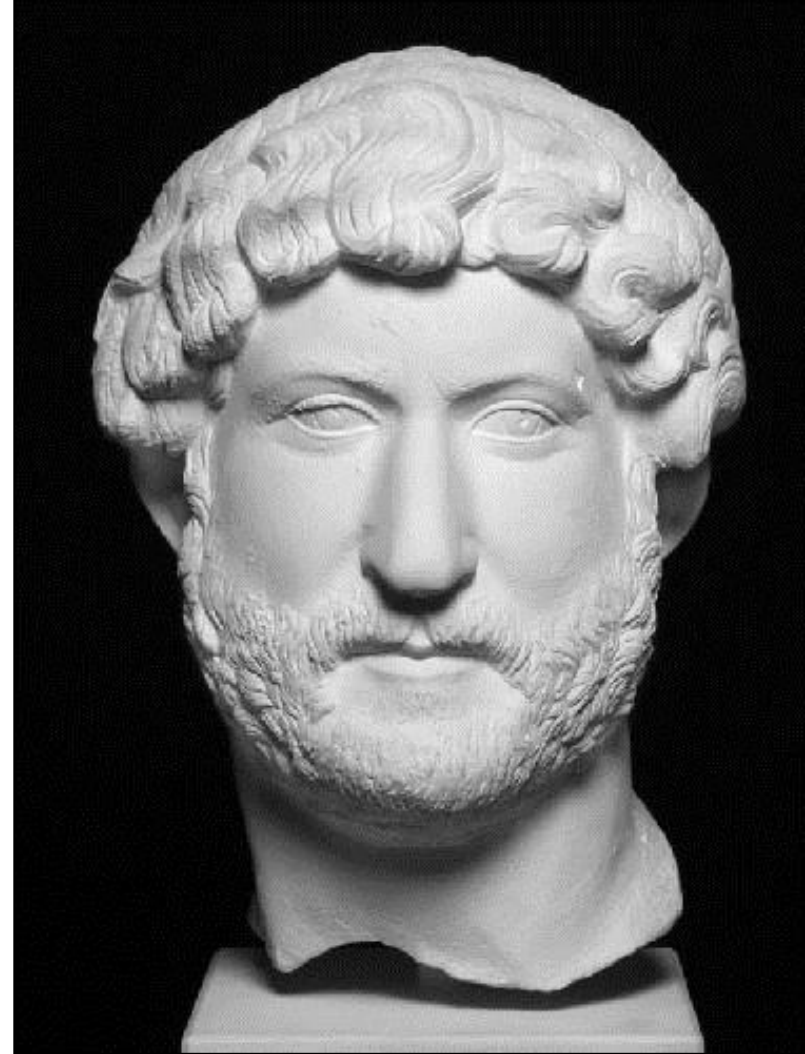

celkem 7 typů

typ Delta Omikron

mladý Hadrianus před nástupem
do úřadu

portrét je kopírován v průběhu celé
vlády

Rollocken typus

účes vychází z tradice neronovsko-
flaviovské

Hlava z kolosální sochy ze
Sagalassu (Turecko)

časně hadrianovská

výrazné klasicistické tendence

typ Stazione Termini

po nástupu na trůn, těsně po
adopci

117-120

hlava odlita z jednoho kusu

ryté zorničky

ofina složená z drobných loken

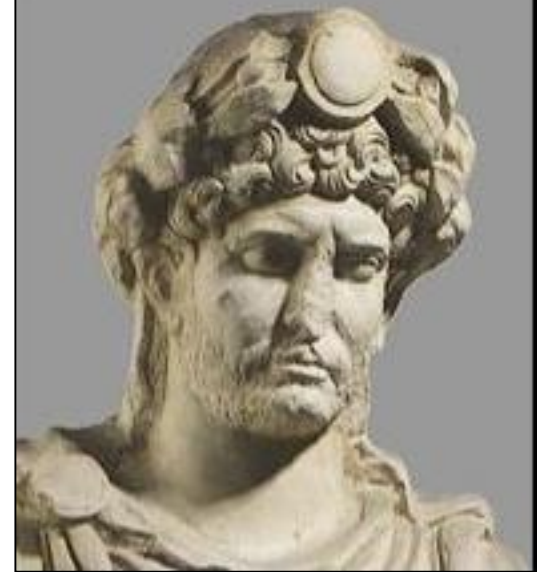
pancíř zdoben mytologickou
bitvou námět z Aeneidy.

pancíř pravděpodobně
sekundárně použit

Torzo sochy z lokality **Scythopolis** Tel Shalem (Izrael)
tábor 6. legie

Hierapytna (Kréta)

porobený barbar, oblíbený
motiv od 1./2. století.

Pancíř:

a) triumf Řecka nad Římem?

b) spojení civilizovaného světa Ř a Ř nad barbarikem?

Sabina

často zobrazováno jako
Venuše

idealizace

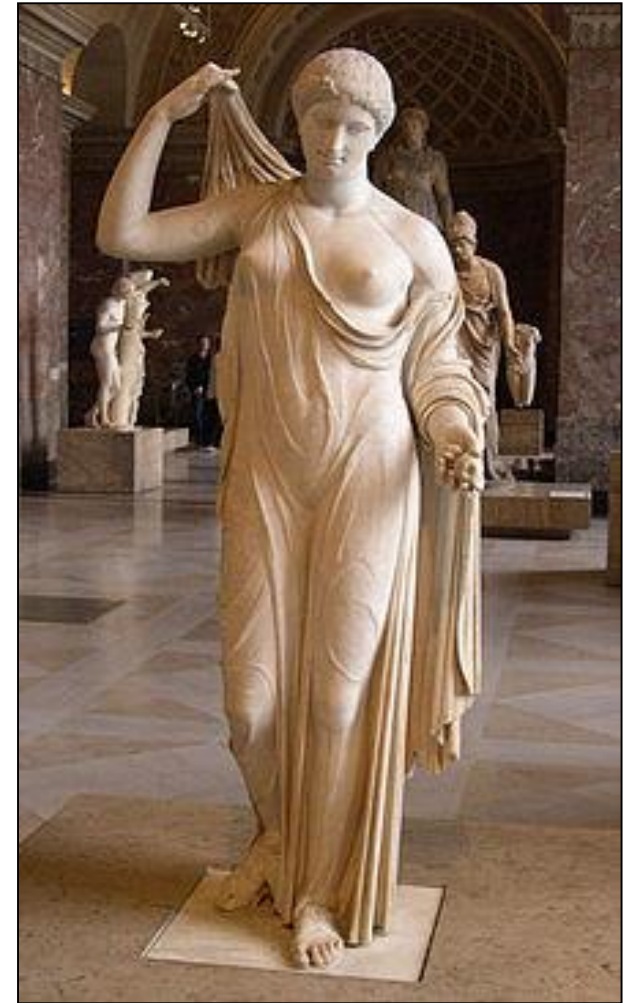
předlohy klasické obd.
řeckého umění

Sabina z Ostie

časný portrét přechod
od F.-T. k novému pojetí

odklon od fláviovské
tradice

Afrodita Fréjus
římská kopie řeckého originálu
kolem roku 410

Sabina

Řím nalezeno nedaleko císařských for

pozdější práce

stopy po barvení

vlasy černé

oči hnědé

vrtané zorníčky

Lucius Aelius Caesar (101-138)

adoptovaný následník

kolem poloviny 2. století

Amor - rysy **Lucia Vera** (?)

M Louvre

denár
L. A. Caesara

Ermitáž

Antinoos (?123/124 - 130)

bithýnský mladík - milenec císaře Hadriana

po smrti divinisován

znázornění - idealizovaný mladý muž
mezi jinoštvím a dospělostí

vzory: řecké umění (klasické), egyptské umění
pro egyptizující plastiky.

Znaky:

plná tvář
kučeravé vlasy
plné rty
mandlovité oči

Antinoos - Silvanus
signovano: Antonianos
z Afrodisia (Řím)

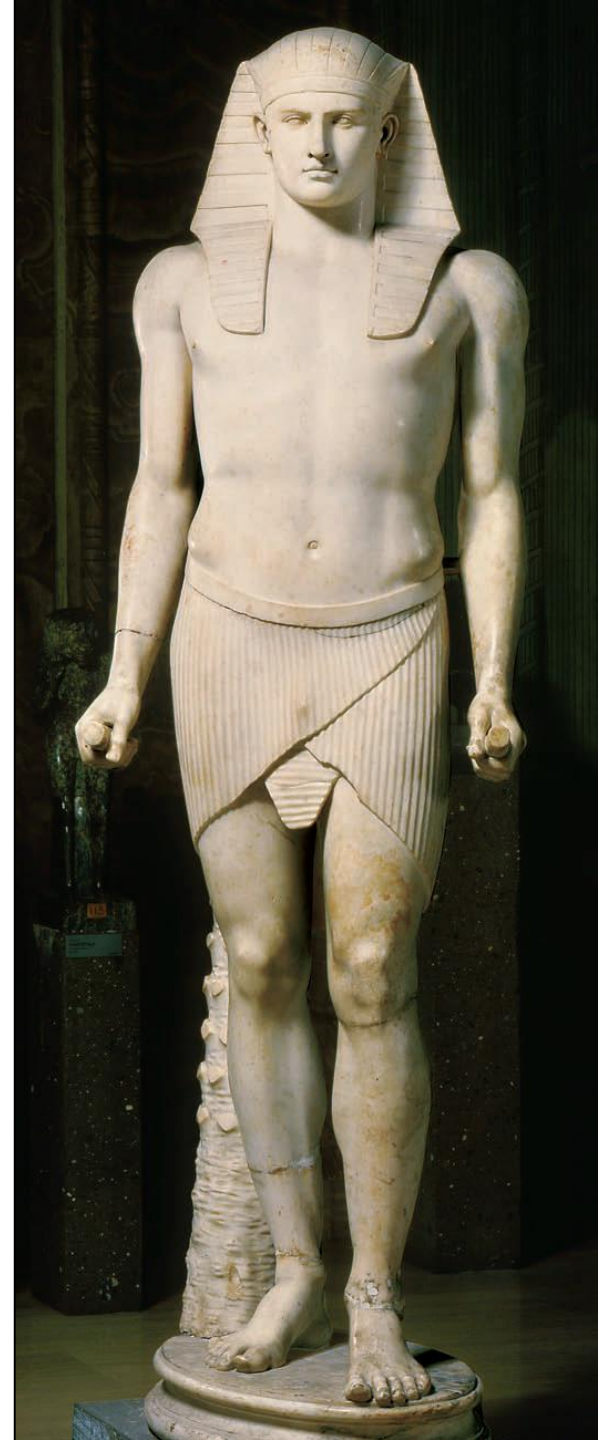
M Delfy

Antinoos - Apollon

kontrapost
Apollona
vytvořeného
Feidiem

Antinoos - faraón
Hadrianova vila v Tiburu

balsamaria a Antinoos

Abb. 2. Balsamarium aus dem Archäologischen Museum SNM in Bratislava (Photo: AM SNM, Bratislava).

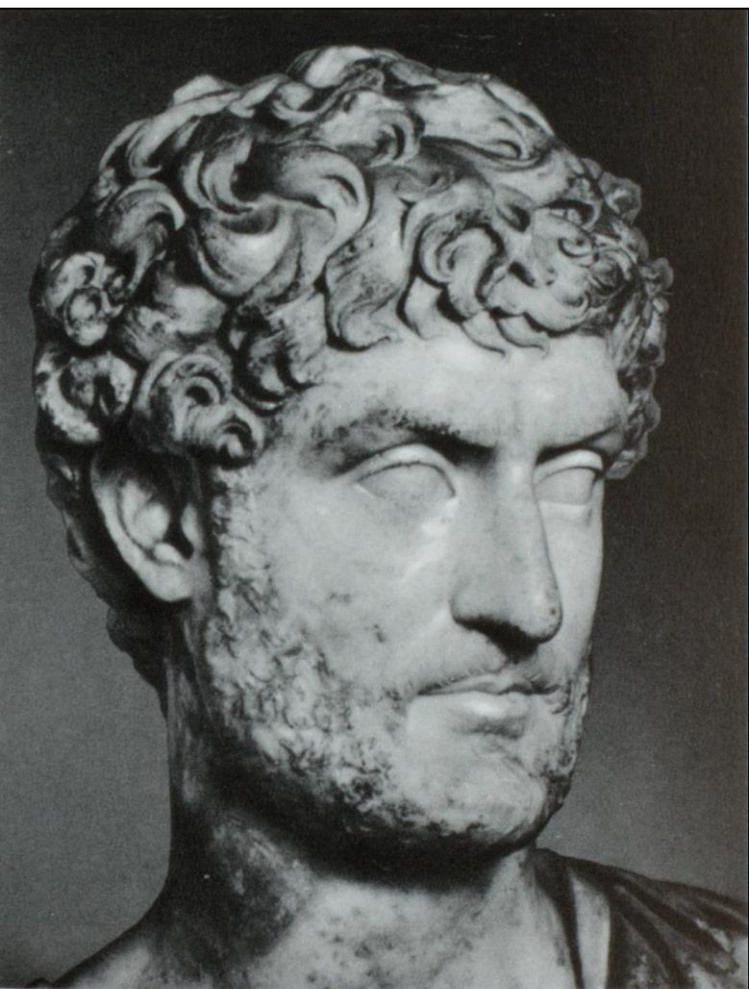
Abb. 3. Balsamarium aus dem Archäologischen Museum SNM in Bratislava (Photo: AM SNM, Bratislava).

soukromý portrét

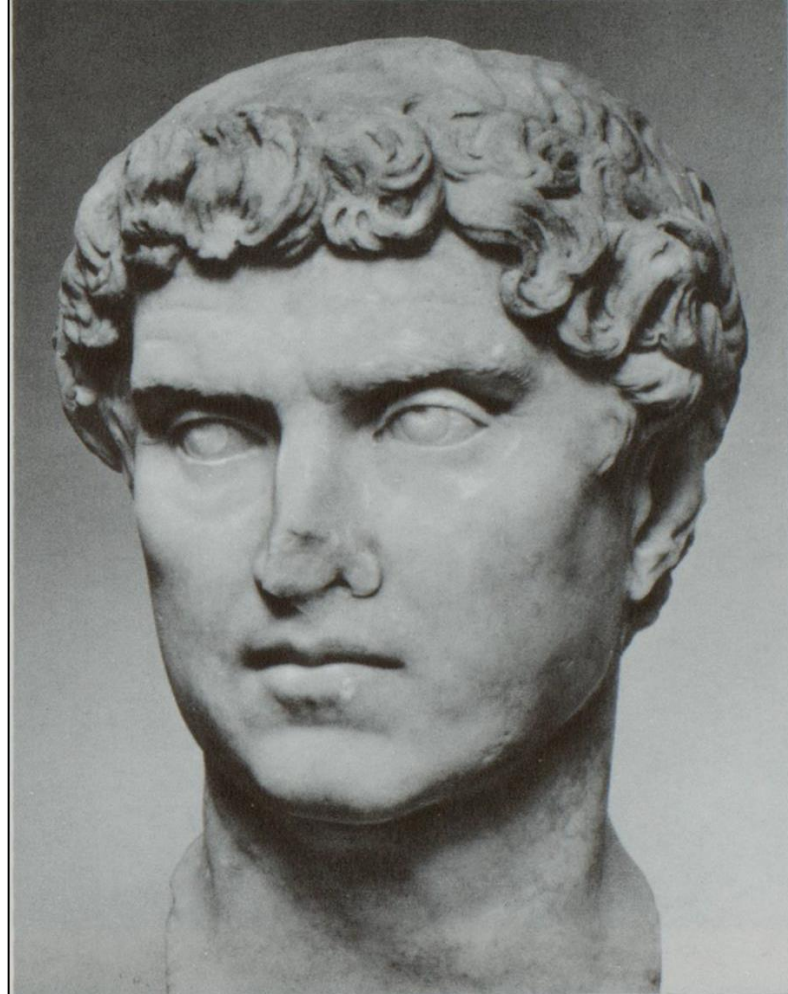
Dopad módy císařské rodiny.

popularita vousů

použití vrtáku

460 Römischer Feldherr. Rom (?). 125–150.

461 T. Caesernius Statianus. Rom (?). Um 130.

kolem roku 130

125-150

IV. Mozaiky - malířství

černobílé - italská škola
rozvoj od konce 1. století - reakce
na řecké práce

Hadrianova vila v Tivoli

Ostia - lázně, mozaika vozů - mecenášů

mytologické náměty

mecenáši

architektonické

Ostia
lázně - nechal vystavět Hadrianus

Neptunova mozaika
kolem roku 139

dobře zvládnutá anatomie

možnost několika pohledů

Pohřební portréty - malby na dřevě a plátně

Desky překrývaly hlavy mumii.

tradice

egyptská - vlastní rituál - mumifikace

řecká - barvy

a římská - malba - kult předků součást pohřbu

dva typy barev:

enkaustika (základ vosk)

a tempera (základ vejce)

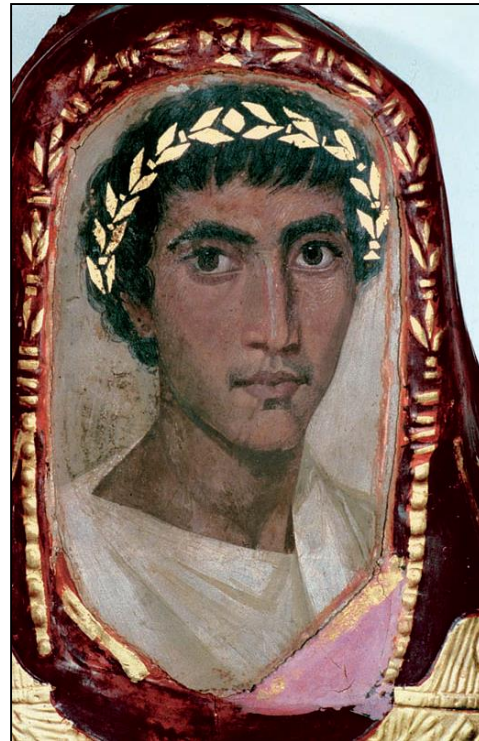
Fajjúm, Hawara

Artemidorus z Hawary

tradiční egyptské motivy

(Anubis, mumifikace, Osiris)

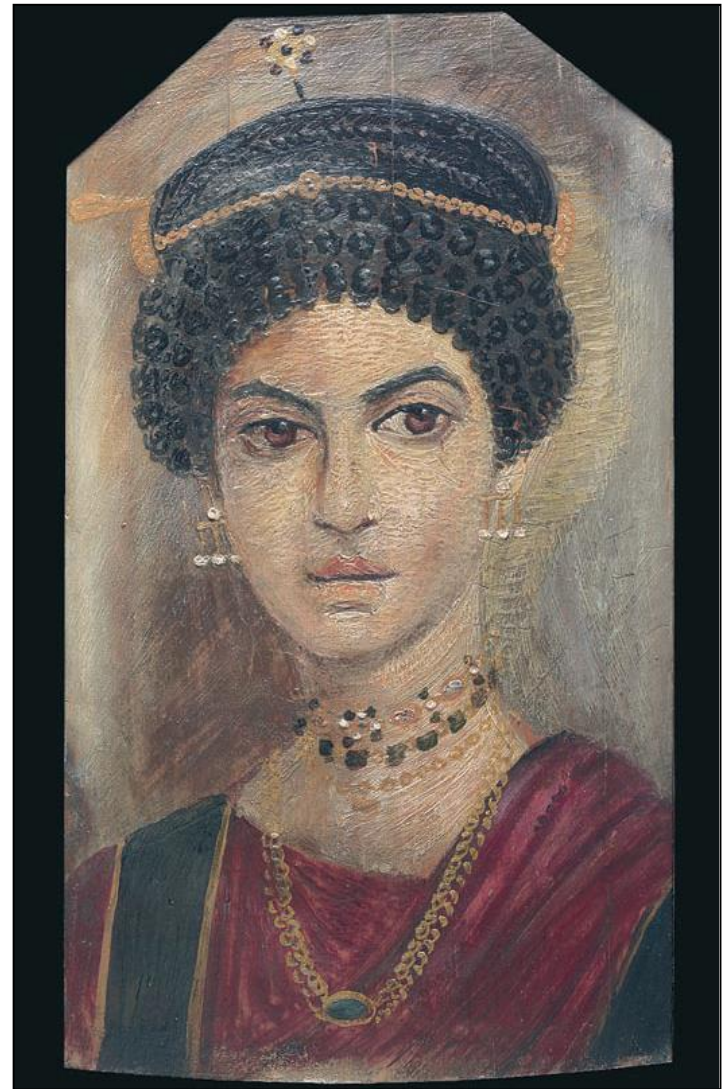
účes ovlivněný traianovskou
módou.

9.27 Fayum portrait of Aline from Arsinoe (Hawara), Egypt, c. 98-117 CE. Ägyptisches Museum Berlin. H 16 3/4 in (42 cm), tempera on linen. Source: Photo: Jaergen Liepe. © 2014. Photo Scala, Florence/BPK, Bildagentur fuer Kunst, Kultur und Geschichte, Berlin.

Aline z Arsinoe , 98-117
malba - tempera, štukování

110-120 - inspirace raným účesem
císařovny Sabiny, enkaustika

Shrnutí:

1. Hadrianovské období - **oživení zájmu o vše řecké.**
2. **Architektonická revoluce:** nové formy a projekty.
3. Nástup **spiritualismu** (portréty - počátek **vrtání zorniček**, sarkofágy, atd.). Odklon od těžkostí tohoto světa k východním kultům. Zvýšený zájem o filosofii.
4. Počátky spirituálního portrétu - snaha o zachycení vnitřního života.
5. V umění lze zachytit tendenci: Dobré je to co je krásné. **Sentiment** - vzpomínání.
Řecké umění opačný přístup. Vnějškový přístup - důležitost formy.
4. **Klasicismus** - vzor především umění **řeckého klasického období** (5. století a poč. 4. století).
5. Obrat od **veřejného k soukromému (otium)**, v kontrastu s traianovským obdobím.
6. **Propaganda:** a) navázání na Traianovu vnitřní politiku - **starost o Itálii a provincie.**
b) vyzdvižení Augustova odkazu (mauzoleum, úcta k tradicím a předkům - Pantheon)

shrnutí

místo

funkce
účel

doba vzniku
politická situace

oficiální císařské umění (výzdoba commemorativních památníků)
/Řím/Itálie/provincie/

umění "soukromé" /Řím/Itálie/provincie/

výtvarná
tradice

dílny/umělecká
zdatnost

aktuální stylové
tendence

studijní literatura - hadrianovské obd.

- povinná:

umění

Ramage, N. H. – Ramage, A. 2015: Roman Art. Romulus to Constantine. Upper Saddle River.

Tuck, S. L. 2015: A history of Roman art. Chichester, West Sussex.

Klečková, P. 2010: Konstatinův oblouk v Římě. rkp. mgr. diplomové práce uložené na FF MU. Brno.

-volitelná:

Andreae, B. 1999: Die Römische Kunst. Freiburg-Basel-Wien.